

PŘEKONÁVÁNÍ SOCIÁLNÍCH NEROVNOSTÍ MEZI MĚSTSKÝM A VENKOVSKÝM OBYVATELSTVEM V SOCIALISTICKÉ SPOLEČNOSTI

A. Lázníčková

LÁZNIČKOVÁ, A. (Vysoká škola ekonomická, Praha): *Překonávání sociálních nerovností mezi městským a venkovským obyvatelstvem v socialistické společnosti*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 18, 1982 (1) : 33-42.

Sociální nerovnosti mezi městským a venkovským obyvatelstvem v socialistické společnosti lze vymezit jako sociální nerovnosti v charakteru práce a v celkových životních podmínkách. V odstraňování sociálních nerovností podmíněných charakterem práce jsme dosáhli významných úspěchů. Vzrostla technická vybavenost práce a úroveň kvalifikace pracovníků v zemědělství, vyrovnala se průměrná výše odměn, sblíží se úroveň sociálního zabezpečení. Plné vyrovnání podmínek pro uspokojování materiálních a duchovních potřeb městského a venkovského obyvatelstva předpokládá koncentraci venkovského obyvatelstva do menšího počtu větších obcí a je proto vázáno na delší časové období.

odstraňování sociálních nerovností v charakteru práce; překonávání sociálních nerovností v celkových životních podmínkách

Odstraňování sociálních nerovností mezi městským a venkovským obyvatelstvem je jedním z aktuálních úkolů budování rozvinuté socialistické společnosti. Je důležitou součástí zdokonalování třídní a sociální struktury socialistické společnosti v této její vývojové etapě.

XVI. sjezd KSČ ocenil úspěchy, kterých jsme dosáhli při likvidaci protikladu mezi městem a venkovem a v odstraňování jeho důsledků.

„Navždy zmizela odvěká zaostalost venkova. Dnešní vesnice je moderní, kulturní, přitažlivá pro mladé lidi a vzdělané odborníky“ (Hu s á k, 1981).

Toto velmi kladné ocenění však neznamená, že sociální nerovnosti mezi městským a venkovským obyvatelstvem byly u nás již úplně odstraněny a že není třeba v praxi pokračovat v jejich dalším překonávání.

Sociální nerovnosti mezi městským a venkovským obyvatelstvem jsou charakteristickým znakem a organickou součástí třídní a sociální struktury socialistické společnosti v každé zemi. Jsou důsledkem staleté existence protikladu mezi městem a venkovem v třídně antagonistických společensko-ekonomických formacích. Mohou být překonány teprve v průběhu rozvoje socialistické společnosti. Jejich odstraňování je součástí procesu formování sociálně homogenní struktury budoucí komunistické společnosti.

Vznik měst a odloučení města od venkova je spojeno s historickým rozvojem společenské dělby práce. Jakmile dochází k oddělování řemesla od zemědělství, začínají vznikat města. Města se stávají centry řemesel, ostatní venkovská sídla zůstávají centry zemědělství. Téměř současně se vznikem měst dochází k dělbě práce na fyzickou a duševní. Města se stávají centry duševních činností, venkov centrem fyzických činností.

Vývoj dělby práce spolu se vznikem soukromého vlastnictví a vzestupem produktivity práce dovolujícím vytvářet nadvýrobek byl podmínkou vzniku antagonistických tříd. Po odloučení měst od venkova nabývají vztahy městského a venkovského obyvatelstva antagonistický charakter, protože zájmy tříd reprezentujících město a venkov jsou protikladné. Tak vzniká protiklad mezi městem a venkovem. Tento antagonismus v zájmech provází vztahy městského a venkovského obyvatelstva celými dějinami třídní společnosti.

Za kapitalismu je vedoucí třídou města buržoazie. Buržoazie vykořisťuje a politicky utiskuje většinu venkovského obyvatelstva (drobné a střední rolníky a zemědělské dělníky). V mezinárodním měřítku monopolní buržoazie průmyslově nejvyspělejších kapitalistických zemí vykořisťuje a politicky utiskuje celé rolnické národy koloniálních a závislých zemí.

Protiklad mezi městem a venkovem se zvláště prohlubuje za imperialismu. Monopoly podřizují své kontrole výrobu, zpracování i odbyt zemědělských výrobků. Diktují drobným výrobcům v zemědělství své zotročující podmínky, zesilují jejich vykořisťování, zbídačování a vyhánějí je z půdy.

Politika monopolní buržoazie je přímo programově zaměřena na likvidaci drobných a středních rolnických hospodářství. Masové vyvlastňování drobných a středních rolníků probíhá v současné době intenzivně v USA i v západoevropských kapitalistických zemích jako je NSR, Francie a další země.

Důsledkem existence protikladu mezi městem a venkovem je opoždění rozvoje výrobních sil v zemědělství za průmyslem i celkové zaostávání za městem jak v materiálních životních podmínkách, tak i v možnostech duchovního rozvoje. Teprve po provedení socialistické revoluce může začít likvidace protikladu mezi městem a venkovem.

FORMY SOCIÁLNÍCH NEROVNOSTÍ MEZI MĚSTSKÝM A VENKOVSKÝM OBYVATELSTVEM V SOCIALISTICKÉ SPOLEČNOSTI A CESTY K JEJICH ODSTRANĚNÍ

V přechodném období od kapitalismu k socialismu byl likvidován antagonismus ve vztazích mezi městským a venkovským obyvatelstvem. Vztahy vykořisťování a politické nadvlády byly nahrazeny vztahy vzájemné hospodářské pomoci a spolupráce a politikou pevného svazku.

Avšak během budování základů socialismu nemohly být odstraněny důsledky staleté existence protikladu mezi městem a venkovem. Bezprostředně po skončení přechodného období se důsledky existence tohoto protikladu projevují zejména v těchto oblastech:

a) existuje disproporce v úrovni rozvoje výrobních sil v průmyslu a v zemědělství, rozvoj výrobních sil v zemědělství zaostává za jejich rozvojem v průmyslu,

b) existuje rozdíl ve formě vlastnictví výrobních prostředků v průmyslu a v zemědělství. Družstevní forma vlastnictví v zemědělství se liší od státní formy vlastnictví v průmyslu nižší úrovní zespolečenštění výrobních prostředků,

c) existují rozdíly v charakteru práce v průmyslu a v zemědělství,

d) liší se celkové životní podmínky mezi městem a venkovem.

Na základě těchto nepřekonaných podstatných rozdílů mezi městem a venkovem existují a trvají v socialistické společnosti sociální nerovnosti mezi městským a venkovským obyvatelstvem.

Sociální nerovnosti mezi městským a venkovským obyvatelstvem lze vymezit jako:

1) sociální nerovnosti v charakteru práce městského a venkovského obyvatelstva

2) sociální nerovnosti v celkových životních podmínkách městského a venkovského obyvatelstva.

Vyrovňávání sociálních nerovností v charakteru práce městského a venkovského obyvatelstva

Sociální nerovnosti v charakteru práce městského a venkovského obyvatelstva jsou podmíněny existencí rozdílného charakteru práce v průmyslu a v zemědělství. Charakter práce je určován jednak stupněm rozvoje výrobních sil, jednak kvalitou a stupněm rozvoje výrobních vztahů.

Na počátku existence socialistické společnosti se zemědělství liší od průmyslu především nižší technickou vybaveností práce a nižší úrovní koncentrace a specializace výroby. Úroveň mechanizace a elektrifikace výroby zemědělské zaostává za průmyslem a v důsledku toho je v zemědělství značně vyšší podíl fyzicky namahavých ručních prací.

Hloubka těchto rozdílů je na počátku výstavby socialismu v jednotlivých zemích různá. Záleží na tom, jaké úrovně rozvoje dosáhlo její zemědělství za kapitalismem.

V Sovětském svazu proběhla socialistická revoluce v období, kdy země dosáhla středního stupně rozvoje kapitalismu. Zemědělství zde bylo teprve na úrovni manufakturního stadia svého rozvoje, nedosahovalo ještě úrovně strojové výroby. ČSSR vstoupila na cestu socialistického rozvoje jako průmyslově vyspělá země. Naše zemědělství již za kapitalismu vstoupilo do období strojové výroby. Avšak i u nás byly na počátku socialistické výstavby značné rozdíly v úrovni mechanizace a elektrifikace průmyslu a zemědělství.

Vyrovňání úrovně mechanizace a elektrifikace zemědělské výroby na úroveň průmyslu je velmi náročné na vyspělost technické základny průmyslu i na investice a vyžaduje si poměrně dlouhé časové období.

ČSSR měla od počátku mnohem příznivější podmínky pro vyrovňování úrovně mechanizace a elektrifikace zemědělství na úroveň průmyslu než Sovětský svaz. Vznikem světové socialistické soustavy se vytvořil příznivější poměr sil mezi kapitalismem a socialismem. Výstavba so-

cialismu v Československu probíhá v mírových podmínkách. Příznivější byla i výchozí úroveň našeho zemědělství po socialistické revoluci.

Československo začalo vyrovnávat úroveň mechanizace a elektrifikace v zemědělství a v průmyslu již v etapě výstavby rozvinuté socialistické společnosti.

V polovině 70. let dosáhla hodnota základních fondů připadající na jednoho pracovníka v zemědělství v ČSSR dvě třetiny výše těchto fondů připadající na jednoho pracovníka v průmyslu (K a b r h e l, 1975). Tato relace nebyla ještě optimální. Vzhledem k sezónnosti, teritoriálnímu rozmístění a vlivu přírodně klimatických podmínek má být optimální technická a energetická vybavenost práce v zemědělství vyšší než v průmyslu.

Dalším ukazatelem stupně rozvoje výrobních sil v zemědělství je také úroveň koncentrace a specializace zemědělské výroby. Bez rozvinuté specializace a koncentrace není možné v zemědělství uplatňovat moderní velkovýrobní technologie. Důkazem rozvinuté koncentrace naší zemědělské výroby je současná velikost zemědělského podniku. Průměrná výměra společné zemědělské půdy jednoho JZD k 1. 1. 1979 dosáhla v ČSSR výše 2474 ha.*

Dosáhli jsme velkých úspěchů v mechanizaci základních pracovních postupů a v uplatňování moderních technologií v zemědělství. K těmto úspěchům patří úplná mechanizace sklizně obilí a mechanizace základních pracovních operací v živočišné výrobě. Avšak rozvoj mechanizace není rovnoměrný ve všech oblastech rostlinné a živočišné výroby. Dosud málo mechanizovanou a modernizovanou oblastí živočišné výroby je chov skotu. V moderních, plně mechanizovaných a částečně automatizovaných stájích pracuje zatím jen malá část pracovníků živočišné výroby. Většina jich stále ještě pracuje v nepříznivých podmínkách charakterizovaných rozdělenou pracovní směnou a vysokým podílem fyzicky namáhavé práce.

Na základě vyrovnávání úrovně rozvoje výrobních sil v zemědělství a v průmyslu se zmenšují rozdíly mezi pracovníky v zemědělství a v průmyslu v úrovni kvalifikace, v obsahu profesí, v úrovni všeobecného vzdělání i v jejich celkové kulturně technické úrovni.

V letech 1965 až 1978 trojnásobně vzrostl v zemědělství ČSSR počet odborníků s vysokoškolským a středoškolským vzděláním. Pokud jde o podíl odborníků, zemědělství stále ještě zaostává za jinými odvětvími našeho národního hospodářství. V průmyslu pracuje 20,6 % odborníků, ve stavebnictví 28,2 %, v zemědělství pouze 15,8 % odborníků (H o r a n s k ý, 1980).

Sociální nerovnosti mezi městským a venkovským obyvatelstvem v charakteru práce vyplývají také z rozdílů ve dvou formách socialistického vlastnictví. Tyto rozdíly se projevují především jako rozdíly ve formě a velikosti podílu zemědělského obyvatelstva na společenském bohatství.

Bezprostředně po vybudování základů socialismu jsou významné zejména tyto sociální nerovnosti:

1) Úroveň odměn za práci v družstevním sektoru zemědělství zaostává za úrovní odměn za práci v průmyslu.

*) Statistická ročenka Československé socialistické republiky 1980. Praha, SNTL 1980, str. 319.

2) Liší se forma podílu na společenském bohatství mezi dělnickou třídou a družstevním rolnictvem.

V ČSSR dosahovala v roce 1960 průměrná výše odměn za práci družstevních rolníků 60 % průměrné měsíční mzdy pracovníků v průmyslu a během dalších deseti let se zvýšila na 82,5 %.

I. Vývoj průměrné měsíční mzdy pracovníků v průmyslu a v zemědělství v ČSSR (v Kčs) — Development of the average monthly wages of industrial and agricultural workers in Czechoslovakia (in Kčs)

Rok	Průmysl	Státní statky	JZD	Relace odměn	
				JZD vůči státním statkům (v %)	JZD vůči průmyslu (v %)
1960	1442	1073	853	79,5	59,1
1965	1573	1287	1102	85,6	70,1
1970	1967	1770	1263	91,7	82,5
1975	2340	1175	2199	101,1	94,0
1980	2723	2532	2640	104,3	97,0

Pramen: Za štěstí a blaho lidu. Praha, Svoboda 1978, s. 101
 Statistická ročenka ČSSR 1981. Praha, SNTL 1981, s 203, 313
 Nepublikované údaje FSÚ Praha

V průběhu 5. pětiletky došlo u nás téměř k vyrovnaní úrovně odměn pracovníků v průmyslu a v zemědělství, což XV. sjezd KSČ ocenil jako jeden z významných úspěchů budování rozvinuté socialistické společnosti (H u s á k, 1976).

Rozdíly v úrovni odměn za práci v družstevním sektoru zemědělství a v průmyslu nebyly jedinou formou sociální nerovnosti mezi městským a venkovským obyvatelstvem, pokud jde o jejich podíl na společenském bohatství. Sociální nerovnost se projevovala také ve velikosti jejich podílu na rozdělování z fondů společenské spotřeby.

V prvních letech po združstevnění nebyli družstevní rolníci v případě nemoci, invalidity a ve stáří stejně sociálně zabezpečováni jako dělníci a zaměstnanci. Postupně se sociální zabezpečení družstevních rolníků zlepšovalo a přibližovalo se úrovni sociálního zabezpečení dělníků a zaměstnanců.

Proces vyrovnávání úrovně sociálního zabezpečení družstevních rolníků na úroveň dělníků a zaměstnanců lze sledovat na vývoji průměrné výše starobních důchodů. V současné době vyrovnávání značně pokročilo, průměrná výše starobního důchodu ze zabezpečení družstevních rolníků dosahuje již téměř 71 % průměrné výše starobního důchodu dělníků a zaměstnanců (tab. II).

Významné změny v sociálním zabezpečení družstevních rolníků byly realizovány v roce 1964, kdy družstevnice získaly nárok na stejně dlouhou mateřskou dovolenou jako ostatní pracující ženy a kdy přídavky na děti pro rodiny družstevních rolníků byly upraveny na stejnou výši a za-

II. Průměrná měsíční výše vyplácených starobních důchodů v Kčs — The average monthly level of old-age pensions in Kčs

Druh zabezpečení	1960	1965	1970	1975	1980
Pracovníků	705	741	863	953	1181
Družstevních rolníků	275	330	528	611	835
Družstevních rolníků v % (zabezpečení pracovníků = 100 %)	39,0	44,5	61,2	64,1	70,7

Pramen: Statistická ročenka ČSSR 1971. Praha, SNTL 1971, s. 542
Statistická ročenka ČSSR 1981. Praha, SNTL 1981, s. 618

čaly být poskytovány za stejných podmínek jako pro rodiny dělníků a zaměstnanců.

K úplnému vyrovnání podmínek pro vznik nároku na starobní důchod i na ostatní dávky sociálního zabezpečení došlo s přijetím nového zákona o sociálním zabezpečení platného od 1. 1. 1976.

Vyrovňování sociálních nerovností v celkových životních podmínkách městského a venkovského obyvatelstva

Sociální nerovnosti mezi městským a venkovským obyvatelstvem se projevují nejen ve sféře práce, ale týkají se také celé mimopracovní sféry života. Při překonávání sociálních nerovností v této oblasti jde o vyrovnávání podmínek pro uspokojování materiálních a duchovních potřeb městského a venkovského obyvatelstva.

Ještě v nedávné minulosti byly u nás značné rozdíly mezi městem a venkovem v podmínkách pro uspokojování základních materiálních potřeb obyvatelstva.

Počátkem 70. let pouze jedna čtvrtina JZD měla zavedeno společné stravování. V mnoha případech společné stravování nebylo celoroční, ale bylo zajišťováno pouze po dobu sezónních prací v zemědělství. Jesle nebyly v obvodu 93 % JZD a mateřská škola chyběla v obvodu 42 % JZD.

Rovněž některé další základní služby nebyly na venkově dostatečně rozvinuty. Prodejna se smíšeným zbožím chyběla v obvodu 14 % JZD, speciální prodejna průmyslového zboží v obvodu 72 % JZD, čistírna nebo prádelna v obvodu 79 % JZD, holičství a kadeřnictví v obvodu 63 % JZD.*)

Za poslední léta došlo k velkému rozvoji společného stravování v JZD. V roce 1978 zabezpečovalo společné stravování již 76 % JZD. Vzrostl také počet mateřských škol na venkově a zdokonalily se i další základní služby pro obyvatelstvo.

Příznivější jsou podmínky pro uspokojování duchovních potřeb venkovského obyvatelstva. V ČSSR byl od počátku výstavby socialismu budován rozsáhlý systém kulturních zařízení. V současné době máme nejrozvinutější divadelní síť na světě. Byla uskutečněna úplná kinofikace.

*) Zpráva o současném podílu žen na veřejném a společenském životě. Praha, vyd. ÚV NF ČSR 1971, s. 15.

Ve všech krajských i v řadě okresních měst jsou galerie výtvarného umění. Síť našich lidových knihoven pokrývá i nejmenší obce a patří rovněž mezi nejlepší na světě (Havlík, 1977).

V současné době probíhá postupně vyrovnávání životních podmínek městského a venkovského obyvatelstva. Některé sociální nerovnosti však nelze v současné vývojové etapě naší socialistické společnosti ještě úplně odstranit. Jde zejména o sociální nerovnosti spjaté s existencí záhumenkového hospodářství a o sociální nerovnosti související se zděděnou strukturou osídlení našeho venkova.

Záhumenkové hospodářství ovlivňuje velmi výrazně životní podmínky družstevních rolníků jako významné skupiny uvnitř zemědělského a vůbec venkovského obyvatelstva. Působí na celý jejich způsob života. S rozvojem socialistické společnosti úloha záhumenkového hospodářství postupně klesá.

V ČSSR se počátkem 60. let záhumenkové hospodářství podílelo asi 9 % na celkové výrobě obilnin, 34 % na celkové výrobě brambor, 28 % na celkové výrobě mléka, 56 % na celkové výrobě vajec a 40 % na celkové výrobě drůbežího masa. V této době se záhumenkové hospodářství u nás podílelo asi 11,5 % na celkové hrubé zemědělské produkci, z toho asi 8,6 % na hrubé produkci v rostlinné výrobě a asi 15 % na hrubé produkci v živočišné výrobě (Pospíchal, 1965).

Během páté a šesté pětiletky se rozsah záhumenkového hospodářství u nás podstatně zmenšil. Koncem roku 1980 činil počet krav chovaných v osobním vlastnictví členů JZD pouze 3,5 % z počtu krav chovaných ve společném hospodářství JZD, počet prasat jen 0,7 % a počet drůbeže jen 26,3 %.*)

Otázkami záhumenkového hospodářství se v říjnu 1981 zabývalo 4. zasedání ÚV KSČ v souvislosti se současnými úkoly rozvoje zemědělství a výživy. Toto zasedání zdůraznilo, že v minulých letech jsme plně nedocenili dokonalejší využívání výrobních možností záhumenkářů i ostatních drobných chovatelů a pěstitelů. V souladu s celkovou linií XVI. sjezdu KSČ přijalo 4. zasedání ÚV KSČ orientaci na podporu výroby v záhumenkovém hospodářství a proti tendencím rušit záhumenková hospodářství.**)

Zároveň však záhumenkové hospodářství má některé negativní důsledky pro životní podmínky družstevních rolníků. Jako pozůstatek malovýrobního způsobu hospodaření v zemědělství znamená velké časové zatížení družstevních rolníků. Značně zužuje fond volného času, který by mohli věnovat odpočinku, péči o děti, kultuře a vzdělávání, veřejné činnosti.

Za významný předpoklad pro plné vyrovnání životních podmínek městského a venkovského obyvatelstva považoval V. I. Lenin nové rozmístění obyvatelstva. Ve své stati z roku 1914 věnované hodnocení teoretického odkazu Karla Marxe napsal:

„Kapitalismus nadobro ruší svazek zemědělství s průmyslem, ale tím, že se dostává na vyšší stupeň svého vývoje, připravuje současně nové prvky pro tento svazek, pro spojení průmyslu se zemědělstvím na základě vědomého využití vědy a kombinace kolektivní práce, nového roz-

*) Statistická ročenka ČSSR 1981. Praha, SNTL 1981, s. 306-307.

**) Zpráva předsednictva ÚV KSČ přednesená F. Pitrou na 4. zasedání ÚV KSČ 28. října 1981. Rudé právo 29. X. 1981, s. 3.

sídlení lidstva (bude odstraněna jak zanedbanost vesnice, tak i nepřirozené nahromadění obrovských mas ve velkoměstech)" (Lenin, 1957).

Jaké uplatnění nachází dnes tato Leninova myšlenka v praxi výstavby socialistických zemí? Především, jak k těmto otázkám přistupuje Sovětský svaz?

V předvečer kolektivizace v roce 1928 bylo 95 % obyvatel sovětské vesnice spjato se zemědělstvím. V roce 1974 již celá 1/3 obyvatel bydlících na vesnici nebyla spjata se zemědělskou výrobou. V některých případech to byla téměř polovina.

Předpokládá se, že v důsledku industrializace zemědělství bude podíl obyvatelstva spjatého s rostlinnou a živočišnou výrobou v budoucnosti tvořit 8—10 %. Avšak sovětsští urbanisté nepočítají s tím, že by 9/10 obyvatel v SSSR žilo ve městech. Odhadují, že podíl městského obyvatelstva dosáhne asi 70 % a venkovské obyvatelstvo bude tvořit asi 30 % obyvatel SSSR. V současné době tvoří městské obyvatelstvo 60 % a venkovské obyvatelstvo 40 % obyvatel SSSR (Kolektiv, 1976).

V důsledku zvětšení kolchozů a sovchozů, rozvoje zemědělské výroby, růstu blahobytu a kultury venkovského obyvatelstva se malé vesnice a vůbec současný charakter rozmístění venkovského obyvatelstva stávají stále větší překážkou při vyrovnávání životních podmínek městského a venkovského obyvatelstva.

Nutnou podmínkou úplného vyrovnání životních podmínek městského a venkovského obyvatelstva je koncentrace venkovského obyvatelstva do větších obcí a značné zmenšení počtu existujících sídel.

Sovětsští architekti došli k závěru, že optimální velikost venkovských sídel nebude pro všechny oblasti Sovětského svazu stejná. Optimální velikost venkovských sídel závisí na přírodních, geografických, historických, demografických a ekonomických podmínkách jednotlivých oblastí. Proto sovětsští architekti (Kolektiv, 1976) předpokládají tyto difference v optimální velikosti venkovských sídel v SSSR:

Krasnodarský kraj — 10 až 15 tisíc obyvatel

Moldavská SSR — 5 až 6 tisíc obyvatel

Centrální a Černozemní — 2 až 3 tisíce obyvatel

pásmo SSSR

Nečernozemní pásmo, Sibiř a Východ — 1 až 2 tisíce obyvatel

Sever a hory — 500 obyvatel.

Podstatnou otázkou perspektivního osídlení na venkově jsou také typy domů pro venkovské obyvatelstvo v nově budovaných sídlech. Tato otázka není dosud definitivně vyřešena. Dosavadní praktické zkušenosti z nové výstavby ukazují, že ve velkých obcích mohou převládat vícepodlažní domy, zatímco v malých sídlištích to budou spíše přízemní a jednopatrové rodinné domky.

Příkladem může být nečernozemní oblast RSFSR. Organickou součástí velkých přeměn zemědělství této oblasti v 10. pětiletce byla také změna struktury venkovského osídlení, praktická realizace koncentrace venkovského obyvatelstva. Plánovitě jsou zde vytvářena centrální sídliště s 1000 a více obyvateli a vesnice — sputniky s 200—300 obyvateli.

Centrální venkovská sídla jsou centry zemědělsko-průmyslových komplexů a vesnice-sputniky jsou částmi těchto komplexů. Centrální sídla mají vícepodlažní domy, je v nich škola, školka, jesle, kulturní dům

a služby. Vesnice-sputniky mají rodinné domky pro jednu až dvě rodiny se zahrádkou a vybavením pro chov záhumenkových zvířat. Z občanského vybavení mají pouze obchod, klub, pojízdnou knihovnu a základní školu (Kolektiv, 1976).

Také u nás se setkáváme při vyrovnávání životních podmínek městského a venkovského obyvatelstva s obdobnými problémy. Současná struktura osídlení ČSSR byla v podstatě vytvořena za feudalismu. Za kapitalismu prošla pouze menšími změnami.

Venkovské osídlení za feudalismu odpovídalo tehdejší úrovni rozvoje výrobních sil v zemědělství. Zemědělství mělo tehdy malovýrobní charakter, jeho hlavním energetickým zdrojem byla tažná síla zvířat. Obhospodařované pozemky musely být poměrně blízko vesnic, protože dopravu nákladů na pole a zpět obstarával dobytek. Proto se vytvořila hustá síť malých venkovských obcí.

Za kapitalismu se naše vesnice staly také sídly nezemědělského obyvatelstva, zejména dělníků dojíždějících za prací do továren do měst.

V současné době je pro náš venkov ještě charakteristická tato zděděná forma venkovského osídlení. Dosud trvá velká rozdrobenost venkovských sídel. Tato zděděná struktura venkovského osídlení je i u nás závažnou překážkou při vyrovnávání životních podmínek městského a venkovského obyvatelstva.

Bydlení v nejmenších obcích má pro jejich obyvatele některé kladné stránky. Umožňuje jim život v bezprostředním kontaktu s přírodou, v čistém a klidném životním prostředí. Zároveň však má mnoho záporných stránek.

V nejmenších obcích nelze zajistit pro děti stejnou úroveň školní výchovy a vzdělání jako ve městech. V těchto nejmenších obcích se učí děti 1.—4. ročníku obvykle v jednotřídni, v lepším případě v dvoutřídni škole. Od 5. třídy již musí do školy dojíždět.

Pro nejmenší obce jsou obtížněji dostupná základní zdravotnická zařízení a rovněž základní služby pro domácnost. Tyto obce zaostávají i ve svém kulturním a sportovním vybavení. Nedostatek příležitostí ke kulturnímu životu a ke sportu pocítují negativně zejména mladí lidé.

Jako perspektivní řešení byla u nás již počátkem 60. let zpracována koncepce přestavby venkovských obcí založená na postupné koncentraci obyvatel do menšího počtu větších sídel. Byla provedena klasifikace venkovských obcí. Byly vybrány střediskové obce, v nichž se soustřeďuje nová výstavba a zdokonaluje se jejich občanské vybavení, které slouží také obyvatelstvu okolních obcí.

Avšak praktická realizace této základní přeměny struktury venkovského osídlení předpokládá velké finanční, pracovní a materiální zdroje, a proto ji nelze realizovat v krátkém časovém období.

ZÁVĚR

Ve sbližování charakteru práce městského a venkovského obyvatelstva i v překonávání sociálních rozdílů v celkových životních podmínkách městského a venkovského obyvatelstva bylo u nás během dosavadní výstavby socialismu již mnoho vykonáno. Avšak tento proces není ještě dokončen. Jeho zkoumání je aktuální jak z hlediska praktického řízení výstavby rozvinuté socialistické společnosti, tak i z hlediska dalšího rozvoje marxisticko-leninské teorie.

Literatura

- HAVLÍN, J.: Cesta k rozvoji socialistické kultury a vzdělání v Československu. Rudé právo 30. 12. 1977.
- HORANSKÝ, M.: Kvalifikační struktura pracovníků zemědělství v ČSSR. Sociológia, 1980, č. 3, s. 252.
- HUSÁK, G.: Zpráva o činnosti strany a vývoji společnosti od XIV. sjezdu KSČ a další úkoly strany. Praha, Svoboda 1976, s. 8.
- HUSÁK, G.: Zpráva o činnosti strany a vývoji společnosti od XV. sjezdu KSČ a další úkoly strany. Rudé právo 7. 4. 1981.
- KABRHEL, J. a kol.: Třicet let vývoje československého zemědělství a jeho další perspektivy. Praha, Horizont 1975, s. 66.
- KOLEKTIV: Socialnoje razvitije sela v period strojitelstva komunizma. Kišiněv 1976, s. 153, 429, 438-439.
- LENIN, V. I.: Karel Marx. In: Spisy 21. Praha, SNPL 1957, s. 66.
- POSPÍCHAL, J.: K problematice záhumenkového hospodářství. Zeměd. Ekon., 11, 1965, č. 11, s. 657-661.

Došlo dne 2. 11. 1981

LAZNÍČKOVÁ, A. (Высшая экономическая школа, Прага): Преодоление социальных неравенств между населением города и деревни в социалистическом обществе. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 18, 1982 (1) : 33-42.

Социальные неравенства между населением города и деревни в социалистическом обществе можно ограничить как социальные неравенства в характере работы и в общих жизненных условиях. Власти устранения этих неравенств обусловленных характером работы мы достигли значительных успехов. Возросли техническое оснащение работы и уровень квалификации работников в сельском хозяйстве, выровнялся средний размер зарплат, выравнивается уровень социального обеспечения. Полная выравниванность в удовлетворении материальных и духовных потребностей населения города и деревни предполагает концентрацию деревенского населения и меньшее количество более крупных поселков и потому связана с продолжительным периодом.

устранение социальных неравенств в характере работы; преодоление социальных неравенств в общих жизненных условиях

LÁZNÍČKOVÁ, A. (College of Economics, Praha): *Surmounting of Social Disparity between the Urban and Rural Population in Socialist Society*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 18, 1982 (1) : 33-42.

Social disparity between the urban and rural population in socialist society can be defined as social disparity as to the character of work and overall living conditions. In surmounting these disparities, given by the character of work, great success was achieved. Technical equipment of workplaces has improved, the level of qualifications of agricultural workers has increased, the average remuneration levels have been balanced, social security has been approaching the same level. Total equality in satisfying material and spiritual needs of the urban and rural population assumes the concentration of rural population into a smaller number of larger communities, and therefore will require a longer period to be realized.

surmounting social disparities in work character; surmounting social disparities in overall living conditions

Adresa autorky:

Doc. Anna Lázníčková, CSc., Vysoká škola ekonomická — Ústav marxismu-leninismu, nám. Antonína Zápotockého 4, 130 67 Praha 3 - Žižkov
